

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol 2015-16

Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Cyhoeddwyd: Awst 2016

Cyfeirnod y ddogfen: 375A2016

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran Archwilydd
Cyffredinol Cymru gan Colin Davies a Tim Buckle
o dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn anelu at ddarparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn	4
Gwaith archwilio perfformiad 2015-16	5
Mae'r Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ac yn gwneud cynnydd yn ei feysydd â blaenoriaeth, ond mae lle i ymgorffori trefniadau rheoli ariannol a threfniadau rheoli perfformiad ymhellach	6
Argymhellion	6

Adroddiad manwl

Perfformiad

Mae'r Cyngor yn gwella ei berfformiad o ran gwasanaethau addysg a gwastraff, ond mae angen gwella gwasanaethau cymdeithasol ymhellach er mwyn ateb heriau yn y dyfodol	9
--	---

Y defnydd o adnoddau

Mae'r Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ariannol ac yn gwella'r gwasanaethau a ddarperir gan ei swyddogaeth Adnoddau Dynol ond mae lle o hyd i ddatblygu trefniadau ar gyfer monitro cyllidebau a chynllunio'r gweithlu ymhellach	14
--	----

Llywodraethu

Mae'r Cyngor yn datblygu ei drefniadau ar gyfer cynllunio gwelliant a hunanwerthuso, ond mae gwendidau yn nhrefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoleiddio allanol	16
--	----

Atodiadau

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad hwn	18
Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol	19
Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16	21

Adroddiad cryno

Yr adroddiad hwn

- 1 Mae'r Adroddiad Gwella Blynyddol hwn yn crynhoi'r gwaith archwilio a wnaed yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (y Cyngor) ers cyhoeddi'r adroddiad diwethaf o'r fath ym mis Mehefin 2015. Mae'r adroddiad hwn hefyd yn cynnwys crynodeb o ganfyddiadau allweddol o adroddiadau a gyhoeddwyd gan 'reoleiddwyr perthnasol', sef: Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC); Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru (Estyn); a Chomisiynydd y Gymraeg (y Comisiynydd). Serch hynny, nid yw'r adroddiad hwn yn adolygiad cynhwysfawr o holl drefniadau neu wasanaethau'r Cyngor. Mae'r casgliadau a geir yn yr adroddiad hwn yn seiliedig ar y gwaith a gyflawnwyd o fewn y Cyngor gan gyrff adolygu allanol perthnasol ac, oni nodir fel arall, yn adlewyrchu'r sefyllfa ar yr adeg pan gafodd gwaith o'r fath ei gwblhau.
- 2 Gan ystyried y gwaith a gyflawnwyd yn ystod 2015-16, bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn nodi, yn yr adroddiad hwn, a yw o'r farn y bydd y Cyngor yn debygol o wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus ar gyfer 2016-17.
- 3 Ni ddylid ystyried bod y datganiad hwn yn rhoi barn bendant am sefyllfa sefydliad nac yn rhagfynegi ei lwyddiant yn y dyfodol. Yn hytrach, dylid ystyried ei fod yn rhoi barn am y graddau y mae'r trefniadau sydd ar waith ar hyn o bryd yn rhesymol gadarn i'r graddau y gellir nodi hynny ar sail y gwaith a gyflawnwyd.
- 4 Rydym am wybod a yw'r adroddiad hwn yn rhoi'r wybodaeth sydd ei hangen arnoch ac a yw'n hawdd ei ddeall. Gallwch fynegi eich barn drwy anfon e-bost atom yn post@archwilio.cymru neu ysgrifennu atom yn 24 Heol y Gadeirlan, Caerdydd, CF11 9LJ.

Gwaith archwilio perfformiad 2015-16

- 5 Wrth bennu'r amrywiaeth o waith a gyflawnwyd yn ystod y flwyddyn, gwnaethom ystyried graddau'r wybodaeth archwilio ac arolygu a gasglwyd yn ogystal â ffynonellau eraill o wybodaeth a oedd ar gael, gan gynnwys systemau adolygu a gwerthuso'r Cyngor ei hun. Yn ystod 2015-16, ymgwymerwyd â gwaith asesu gwelliant o dan dair thema: y defnydd o adnoddau; llywodraethu; a pherfformiad.
- 6 Nodir y gwaith a gyflawnwyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, gan gynnwys gwaith y 'rheoleiddwyr perthnasol', isod:

Enw'r Prosiect	Disgrifiad byr
Swyddfa Archwilio Cymru: Asesu Cydnerthedd Ariannol	Adolygiad o sefyllfa ariannol y Cyngor a sut mae'n cyllidebu ac yn cyflawni arbedion gofynnol.
Swyddfa Archwilio Cymru: Adolygiad o Swyddogaeth Adnoddau Dynol y Cyngor	Adolygiad o drefniadau'r Cyngor ar gyfer rheoli a defnyddio ei weithlu.
Swyddfa Archwilio Cymru: Adolygiad o Fframwaith Gwella Gwasanaethau'r Cyngor	Adolygiad o'r modd y gweithredir Fframwaith Gwella Gwasanaethau'r Cyngor.
Swyddfa Archwilio Cymru: Asesiad o Berfformiad: gwastraff a hamdden	Asesiad o gynnydd y Cyngor ym maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth ac yn elfen gwastraff maes yr amgylchedd cynaliadwy sydd â blaenoriaeth
Swyddfa Archwilio Cymru: Archwiliad Blynyddol o'r 'Cynllun Gwella'	Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.
Swyddfa Archwilio Cymru: Gwaith dilynol	Adolygiad o brosesau corfforaethol y Cyngor ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoliadol, olrhain y modd y caiff argymhellion eu gweithredu a chyflwyno adroddiadau ar hyn i'r pwyllgor priodol.
Estyn: Ymweliad Monitro	Ymweliad monitro yn dilyn arolygiad Estyn o wasanaethau addysg i blant a phobl ifanc ym mis Tachwedd 2012.
Estyn: Dadansoddiad bwrdd gwaith	Trosolwg o ddangosyddion perfformiad addysgol allweddol a baratowyd gan Estyn.

Enw'r Prosiect	Disgrifiad byr
AGGCC: Adolygiad o berfformiad yr Adran Gwasanaethau Cymdeithasol yn 2014-15	Adolygiad a Gwerthusiad Blynyddol o Berfformiad swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol y Cyngor ar gyfer 2014-15.
Y Comisiynydd: Adolygiad o Gynllun Iaith Gymraeg y Cyngor	Asesiad o effeithiolrwydd y Cynllun wrth ddarparu gwasanaethau'r Cyngor i aelodau'r cyhoedd y mae'n well ganddynt gyfathrebu yn Gymraeg.

Mae'r Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ac yn gwneud cynnydd yn ei feysydd â blaenoriaeth, ond mae lle i ymgorffori trefniadau rheoli ariannol a threfniadau rheoli perfformiad ymhellach

- 7 Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â gofynion y Mesur yn ystod 2016-17.
- 8 Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad hwn am fod y Cyngor yn:
 - a gwella perfformiad ei wasanaethau addysg a gwastraff, ond mae angen gwella gwasanaethau cymdeithasol ymhellach er mwyn ateb heriau yn y dyfodol;
 - b atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ariannol ac yn gwella'r gwasanaethau a ddarperir gan ei swyddogaeth Adnoddau Dynol ond mae lle o hyd i ddatblygu trefniadau ar gyfer monitro cyllidebau a chynllunio'r gweithlu ymhellach; a
 - c datblygu ei drefniadau ar gyfer cynllunio gwelliant a hunanwerthuso, ond mae gwendidau yn nhrefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoleiddio allanol.
- 9 Yn ystod 2016-17 bydd y Cyngor yn parhau i wynebu'r heriau sy'n gysylltiedig â phwysau parhaus ar gyllid cyhoeddus yn erbyn cefndir o newid deddfwriaethol a galw cynyddol am rai gwasanaethau. Bydd yn bwysig i'r Cyngor atgyfnerthu ac ymgorffori ei drefniadau ariannol, ei drefniadau llywodraethu a'i drefniadau rheoli perfformiad ymhellach er mwyn ei alluogi i ymateb yn effeithiol i'r heriau sy'n ei wynebu.

Argymhellion

- 10 O ystyried yr ystod eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na baem wedi dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
- a wneud cynigion ar gyfer gwella - os caiff cynigion eu gwneud i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar yr hyn sy'n digwydd;
 - b gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella - os caiff argymhelliad ffurfiol ei wneud, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
 - c cynnal arolygiad arbennig a chyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
 - ch argymell y dylai Gweinidogion Llywodraeth Cymru ymyrryd mewn rhyw ffordd.
- 11 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol i'r Cyngor. Fodd bynnag, nodir materion â llai o flaenoriaeth, sef cynigion ar gyfer gwella, yn ein hadroddiadau eraill i'r Cyngor ac mae'n bosibl y cyfeirir atynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad hwn. Mae hefyd yn gwneud argymhellion a all fod yn berthnasol i'r Cyngor yn ei Adroddiadau Cenedlaethol ar Lywodraeth Leol. Ceir rhestr o argymhellion a nodir yn yr adroddiadau hynny a gyhoeddwyd yn 2015-16 yn **Atodiad 3**. Byddwn yn parhau i fonitro cynigion ar gyfer gwella yn ystod ein gwaith asesu gwelliant.
- 12 Yn ogystal, nododd AGGCC, Estyn a'r Comisiynydd feisydd i'w gwella yn eu hadroddiadau arolygu a'r llythyrau a gyhoeddwyd ganddynt i'r Cyngor yn ystod y flwyddyn. Gellir eu gweld yn www.cssiw.org.uk, www.estyn.gov.uk a www.comisiynyddygybraeg.org.

Adroddiad manwl

Perfformiad

Mae'r Cyngor yn gwella ei berfformiad o ran gwasanaethau addysg a gwastraff, ond mae angen gwella gwasanaethau cymdeithasol ymhellach er mwyn ateb heriau yn y dyfodol

Mae'r Cyngor wedi gweithio'n effeithiol gyda'r bwrdd adfer i sicrhau cynnydd da, ar y cyfan, ym mhob un o'i wasanaethau addysg ac nid oes angen mesurau arbennig arno mwyach

- 13 Yn dilyn arolygiad Estyn o wasanaethau addysg i blant a phobl ifanc ym mis Tachwedd 2012, nodwyd bod angen mesurau arbennig ar y Cyngor. Yn dilyn adroddiad Estyn yn 2012, cymerodd y Gweinidog Addysg y pwerau dros addysg oddi ar Gyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (y Cyngor) ac ym mis Mehefin 2013 sefydlodd fwrdd adfer.
- 14 Er mwyn cyflymu'r broses wella, ac mewn ymgynghoriad â'r Cyngor, dirprwyodd y bwrdd adfer y pwerau dros addysg o ddydd i ddydd yn ôl i'r Cabinet a'r swyddogion. Cytunwyd ar gynllun ar gyfer ymweliadau dilynol, a chynhaliodd tîm o arolygwyr ymweliadau monitro ym mis Chwefror a mis Tachwedd 2014. Cynhaliwyd y trydydd ymweliad monitro, sef yr un olaf, rhwng 30 Tachwedd a 4 Rhagfyr 2015. Yn dilyn yr ymweliad mae Prif Arolygydd Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru o'r farn nad oes angen mesurau arbennig ar y Cyngor mwyach ac nid oes angen gwneud unrhyw waith dilynol mewn perthynas ag ef.
- 15 Nododd Estyn fod y Cyngor wedi gwneud cynnydd da o ran mynd i'r afael â'i argymhellion i wneud y canlynol:
 - a sicrhau gwell canlyniadau i ddysgwyr ym mhob cyfnod allweddol a dadansoddi a defnyddio data perfformiad i nodi tanberfformiad a mynd i'r afael ag ef;
 - b atgyfnerthu'r broses o herio ysgolion a defnyddio'r holl bwerau sydd ar gael i'r awdurdod i wella arweinyddiaeth a rheolaeth mewn ysgolion sy'n tanberfformio;
 - c datblygu fframwaith hunanwerthuso cadarn ar gyfer gwaith gwasanaethau addysg yr awdurdod lleol a chyflwyno targedau perfformiad priodol a heriol sy'n hyrwyddo gwelliant;
 - ch datblygu fframwaith craffu cadarnach, wedi'i ategu gan waith dadansoddi data, er mwyn herio'r gwasanaethau addysg;
 - d gwerthuso effaith Gwasanaethau Cymorth Ieuenctid er mwyn addasu'r ddarpariaeth ac ailgydbwyso prosesau dyrannu adnoddau lle y bo angen; a
 - dd datblygu systemau i farnu a yw mentrau a gwasanaethau yn cael effaith gadarnhaol ar blant a phobl ifanc ac yn cynnig gwerth da am arian a'u rhoi ar waith.

- 16 Nododd Estyn hefyd fod y Cyngor wedi gwneud cynnydd boddhaol o ran mynd i'r afael â'r argymhellion i wneud y canlynol:
- a llunio strategaethau gwell i leihau nifer y bobl ifanc nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant a'u rhoi ar waith ac adeiladu ar strategaethau presennol i leihau nifer y disgyblion a gaiff eu gwahardd o'r ysgol a gwella cyfraddau presenoldeb disgyblion, yn enwedig mewn ysgolion cynradd; a
 - b sicrhau y caiff data ar anghenion a chyrhaeddiad pob disgybl ag anghenion dysgu ychwanegol, a grwpiau sy'n agored i niwed, eu defnyddio ar lefel strategol i nodi materion penodol a thueddiadau sy'n llywio'r gwaith o gynllunio gwasanaethau.

Gwerthusiad Estyn o berfformiad ysgolion ym Merthyr Tudful

- 17 Mae cyfran y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim ym Merthyr Tudful gryn dipyn yn uwch na chyfartaledd Cymru. Ystyrir hyn wrth werthuso'r perfformiad yn yr awdurdod.
- 18 Dros y tair blynedd diwethaf, mae canlyniadau yn y Cyfnod Sylfaen¹, cyfnod allweddol 2 a chyfnod allweddol 3 wedi gwella'n gyflymach nag yng Nghymru yn gyffredinol, er o lefelau isel. O ganlyniad, yn 2015, mae perfformiad yn y prif ddangosyddion² ar ddiwedd pob cyfnod yn llawer agosach at gyfartaledd Cymru.
- 19 Yng nghyfnod allweddol 4, mae cyfradd y gwelliant ym mhob un o'r prif ddangosyddion wedi bod yn gyflymach na chyfradd y gwelliant ledled Cymru, er o lefel isel. Yn 2015, mae perfformiad ar gyfer trothwy lefel 2³ gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg ychydig uwchlaw'r cyfartaledd ar gyfer perfformiad a bennwyd gan Lywodraeth Cymru. Mae perfformiad ar gyfer y sgôr pwyntiau wedi'i chapio gryn dipyn yn uwch na meincnod Llywodraeth Cymru.
- 20 Ers 2012, mae perfformiad disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim wedi gwella ym mhob cyfnod allweddol. Yn 2015, mae perfformiad gan y grŵp hwn o ddisgyblion yn nbrothwy lefel 2 gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg yn unol â'r cyfartaledd ar gyfer y disgyblion hyn yng Nghymru.
- 21 Yn gyffredinol, mae merched wedi gwneud llawer mwy o gynnydd na bechgyn. Yn 2015, mae'r bwlch rhwng perfformiad merched a bechgyn yn nbrothwy lefel 2 gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg dros deirgwaith yn uwch na'r gwahaniaeth cyfartalog yng Nghymru.

1 Mae **dangosydd y Cyfnod Sylfaen** yn cyfeirio at ganran y disgyblion sy'n cyflawni'r perfformiad disgwylidiedig (canlyniad lefel 5) mewn tri maes dysgu yn y Cyfnod Sylfaen; llythrennedd, iaith a chyfathrebu yn Saesneg neu Gymraeg iaith gyntaf; datblygiad mathemategol; a datblygiad personol a chymdeithasol, lles ac amrywiaeth ddiwylliannol.

2 Lle mae'r testun yn cyfeirio at '**brif ddangosyddion**', yng nghyfnod allweddol 4 byddai hyn yn cynnwys dangosydd lefel 1 (cyfanswm y dysgu sy'n cyfateb i bum TGAU gradd A* i G), dangosydd lefel 2 (cyfanswm y dysgu sy'n cyfateb i bum TGAU gradd A* i C), a chanran y disgyblion sy'n cyflawni pum TGAU gradd A* i A, yn ogystal â dangosydd pynciau craidd a dangosydd lefel 2 gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg. Y 'prif ddangosyddion' cyn cyfnod allweddol 4 yw dangosydd y Cyfnod Sylfaen a dangosyddion pynciau craidd ar gyfer cyfnodau allweddol 2 a 3. Mae'r dangosydd perfformiad ar gyfer cyfnodau allweddol 2 a 3 y Cyfnod Sylfaen yn seiliedig ar asesiadau athrawon. Mae'r dangosyddion perfformiad ar gyfer cyfnod allweddol 4 yn seiliedig ar gymwysterau a ddilyswyd yn allanol fel TGAU.

3 Mae **dangosydd lefel 2 gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg a mathemateg** yn cynrychioli cyfanswm y dysgu sy'n cyfateb i bum TGAU gradd A* i C gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg iaith gyntaf a mathemateg.

- 22 Mae presenoldeb mewn ysgolion cynradd ac uwchradd wedi gwella, ar y cyfan, ers 2012 ac mae tua hanner yr ysgolion wedi gwella eu cyfraddau presenoldeb o flwyddyn i flwyddyn yn ystod y cyfnod hwn. Er gwaethaf hyn, mae gan ysgolion cynradd yr awdurdod y gyfradd presenoldeb isaf yng Nghymru yn 2015. Mae presenoldeb mewn ysgolion uwchradd yn agos at y cyfartaledd o gymharu â lefelau mewn awdurdodau tebyg.
- 23 Mae nifer y gwaharddiadau sy'n bum diwrnod neu lai yn is na chyfartaledd Cymru ac yn llawer is nag ydyw mewn awdurdodau tebyg.

Mae'r Cyngor yn gwneud cynnydd o ran rhai elfennau o'i wasanaethau atal ac ymyrryd yn gynnar, ond byddai gwelliannau pellach mewn prosesau comisiynu, trefniadau cydweithio a gwasanaethau ymyrryd yn gynnar mewn perthynas â phlant 'mewn angen' yn helpu i sicrhau bod y Cyngor yn gallu ymateb i bwysau ariannol a'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant sydd wedi'i chyflwyno

- 24 Cyhoeddodd AGGCC ei Adolygiad a Gwerthusiad Blynyddol o Berfformiad 2014/2015 ym mis Hydref 2015 sydd ar gael ar ei gwefan. Nododd AGGCC fod cyfarwyddwr newydd wedi'i benodi ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol eleni a bod newidiadau wedi bod ymhlith uwch aelodau eraill o staff hefyd. Mae pwysau ariannol sylweddol ar y Cyngor, er nad yw'r cyfarwyddwr o'r farn bod hyn wedi cael effaith sylweddol ar wasanaethau i bobl hyd yma.
- 25 Mae pobl yn dechrau profi manteision gwasanaethau atal ac ymyrryd yn gynnar. Mae hyn wedi helpu i leihau oedi ar gyfer pobl sy'n gadael yr ysbyty ac yn golygu bod llai o bobl hyn yn gorfod cael gofal preswyl a/neu gymorth hirdymor yn y gymuned. Mae'r cyfarwyddwr yn glir y gellir gwneud cynnydd pellach o ran lleihau nifer yr ymyriadau tymor hwy yn ddiogel drwy ddarparu gwasanaethau ailalluogi. Mae'n ymwybodol y bydd yn bwysig sicrhau bod y gymuned yn cymryd rhan lawn yn y broses newid sy'n ofynnol gan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) a'r pwysau ariannol sydd ar yr awdurdod lleol ar hyn o bryd. Yn gynyddol mae'r Cyngor yn comisiynu gwasanaethau yn hytrach na'u darparu ei hun. Gellir gwneud mwy o gynnydd i sicrhau y caiff gwasanaethau eu comisiynu mewn ffordd arloesol a rhagweithiol sy'n diwallu anghenion pobl ac yn hyrwyddo ein nod o helpu pobl i fyw'n fwy annibynnol lle y bo'n bosibl.
- 26 Mae'r Cyngor yn cymryd rhan mewn sawl rhaglen gydweithio gyda Rhondda Cynon Taf a Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf. Un enghraifft o arloesi yw'r penderfyniad i sefydlu'r Ganolfan Ddiogelu Aml-asianaeth (MASH). Dylai'r Cyngor barhau i geisio sicrhau arbedion effeithlonrwydd a sefydlu arfer da drwy fanteisio ar gyfleoedd i gydweithio â chynghorau eraill. Mae'n amlwg bod angen integreiddio gwasanaethau ag iechyd ac mae lle i gyflymu'r broses newid o ran hyn.

- 27 Mae llai o blant bellach yn derbyn gofal yn sgil cyflwyno strategaeth gydlynol ac mae nifer y plant a roddir ar y gofrestr amddiffyn plant hefyd wedi gostwng. Mae'r Cyngor yn dadansoddi'r rhesymau dros y gostyngiad hwn ymhellach er mwyn bodloni ei hun bod prosesau gwneud penderfyniadau yn gadarn. Er bod gostyngiad bach iawn wedi bod yn nifer y plant yr ystyrir eu bod 'mewn angen', nid yw'n amlwg eto fod gwasanaethau ymyrryd yn gynnar yn cael effaith sylweddol o ran lleihau llif y plant y mae angen mathau traddodiadol o gymorth gwasanaethau cymdeithasol arnynt.

Mae'r Cyngor yn gwneud cynnydd o ran cyflawni ei welliannau arfaethedig mewn gwasanaethau gwastraff, ac mae perfformiad ym maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth yn gymysg ond mae gwendidau o ran gwybodaeth am berfformiad y Cyngor yn y meysydd â blaenoriaeth hyn

- 28 Yn ystod 2015-16 adolygwyd cynnydd y Cyngor o ran maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth ac elfen gwastraff maes yr amgylchedd cynaliadwy sydd â blaenoriaeth. Edrychwyd ar berfformiad ar gyfer 2014-15 a lle roedd gwybodaeth fwy diweddar ar gael edrychwyd ar berfformiad ar gyfer 2015-16 hefyd.
- 29 Gofynnodd yr adolygiad 'A yw'r Cyngor yn gwneud cynnydd o ran cyflawni ei welliannau arfaethedig?' Daethom i'r casgliad canlynol: 'Mae'r Cyngor yn gwneud cynnydd o ran cyflawni ei welliannau arfaethedig mewn gwasanaethau gwastraff, ac mae perfformiad ym maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth yn gymysg ond mae gwendidau o ran gwybodaeth am berfformiad y Cyngor yn y meysydd â blaenoriaeth hyn.' Daethom i'r casgliad hwn am fod y Cyngor wedi nodi ei uchelgais o ran perfformiad ond nid yw'r mesurau a ddewiswyd ganddo ar gyfer maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth yn rhoi darlun cynhwysfawr o berfformiad. Nodwyd gennym hefyd fod y Cyngor yn gwneud cynnydd o ran cyflawni ei welliannau arfaethedig mewn gwasanaethau gwastraff a bod perfformiad ym maes ffyrdd gweithgar o fyw sydd â blaenoriaeth yn gymysg. Nodwyd hefyd fod y Cyngor yn dechrau gwella'r defnydd a wneir o'i ddata ond nad oes ganddo wybodaeth amserol na dibynadwy mewn rhai meysydd â blaenoriaeth i'w alluogi i ddeall ei berfformiad yn well a chymryd camau i'w wella.

Mae'r Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau cynllunio gwelliant a'i ddyletswyddau adrodd ar welliant o dan y Mesur

- 30 Ym mis Mehefin 2015, cyflawnodd y Cyngor ei ddyletswyddau cynllunio gwelliant drwy gyhoeddi Dogfen Gyflawni Flynyddol 2015/16 ei Gynllun Corfforol 2013-17. Ym mis Hydref 2015, cyflawnodd y Cyngor ei ddyletswyddau adrodd ar welliant drwy gyhoeddi ei Adroddiad Blynyddol ar Berfformiad 2014-15. Yn dilyn ein harchwiliadau o'r dogfennau hyn cyhoeddwyd tystysgrifau ym mis Gorffennaf 2015 a mis Tachwedd 2015 a oedd yn nodi ein barn bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau cynllunio gwelliant ac adrodd ar welliant.

Gwerthusiad Comisiynydd y Gymraeg o berfformiad Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

- 31 Crëwyd swydd Comisiynydd y Gymraeg gan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Daeth pwerau newydd i orfodi safonau ar sefydliadau i rym drwy is-ddeddfwriaeth ar 31 Mawrth 2015. Bydd y Comisiynydd yn parhau i adolygu cynlluniau iaith Gymraeg yn rhinwedd y pwerau a etifeddwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.
- 32 Mae'r Comisiynydd yn gweithio gyda phob cyngor yng Nghymru i arolygu cynlluniau iaith a rhoi cyngor ar y broses o'u rhoi ar waith. Mae cyfrifoldeb ar gynghorau i ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn Gymraeg yn unol â'r ymrwymadau yn eu cynlluniau iaith. Mae pob cyngor wedi ymrwymo i ddarparu adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiynydd yn amlinellu ei berfformiad wrth weithredu'r cynllun iaith. Mae'r Comisiynydd yn dadansoddi pob adroddiad monitro, yn ymateb yn ffurfiol ac yn casglu rhagor o wybodaeth yn ôl yr angen.
- 33 Mae adroddiadau arolygu a llythyrau a gyhoeddwyd gan y Comisiynydd i'r Cyngor yn ystod y flwyddyn ar gael ar [wefan Comisiynydd y Gymraeg](#).

Y defnydd o adnoddau

Mae'r Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ariannol ac yn gwella'r gwasanaethau a ddarperir gan ei swyddogaeth Adnoddau Dynol ond mae lle o hyd i ddatblygu trefniadau ar gyfer monitro cyllidebau a chynllunio'r gweithlu ymhellach

Archwiliad o gyfrifon y Cyngor

- 34 Ar 18 Tachwedd 2015, cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol Lythyr Archwilio Blynnyddol i'r Cyngor. Mae'r llythyr yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o'i gyfrifoldebau statudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 fel yr Archwilydd Penodedig a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn archwilio ddiamod ar ddatganiadau cyfrifyddu'r Cyngor, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol a thrafodion y Cyngor. Mae'r Llythyr Archwilio Blynnyddol ar gael yn [Atodiad 2](#) i'r adroddiad hwn.

Mae'r Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ariannol ond nid yw prosesau cynllunio ariannol a chorfforaethol wedi'u hintegreiddio'n ddigonol eto ac mae lle i atgyfnerthu'r trefniadau ar gyfer craffu ar y graddau y sicrhawyd arbedion wedi'u cyllidebu

- 35 Yn ystod 2015-16, aseswyd cydnerthedd ariannol y Cyngor. Ystyriwyd a oes gan yr awdurdod drefniadau priodol ar gyfer cynllunio i sicrhau a chynnal ei gydnerthedd ariannol yn y tymor canolig. Canolbwyntiodd y gwaith ar y graddau y cyflawnwyd cynlluniau arbedion 2014-15 a chyfnod cynllunio ariannol 2015-16, a chyfnod cynllunio ariannol 2015-16. Wrth lunio ein barn ar gydnerthedd ariannol y Cyngor rydym wedi ystyried tystiolaeth o ddull y Cyngor o reoli ei gyllid yn y gorffennol diweddar ac yn y tymor canolig. Nodwyd gennym fod y Cyngor yn atgyfnerthu ei drefniadau rheoli ariannol, ond nad yw prosesau cynllunio ariannol a chorfforaethol wedi'u hintegreiddio'n ddigonol eto a bod lle i atgyfnerthu'r trefniadau ar gyfer craffu ar y graddau y sicrhawyd arbedion wedi'u cyllidebu.
- 36 Daethom i'r casgliad hwn oherwydd, er bod y Cyngor wedi atgyfnerthu ei drefniadau cynllunio ariannol ac yn datblygu ei gynlluniau arbedion ar gyfer blynnyddoedd i ddod, nid yw prosesau cynllunio ariannol a chorfforaethol wedi'u hintegreiddio'n ddigonol eto. Mae gan y Cyngor fframwaith clir hefyd ar gyfer rheoli ei faterion ariannol ac mae'n atgyfnerthu ei drefniadau rheolaeth ariannol. Nodwyd gennym hefyd fod trefniadau llywodraethu ariannol y Cyngor yn dod yn fwy cadarn er bod lle i atgyfnerthu'r trefniadau ar gyfer craffu ar y graddau y sicrhawyd arbedion wedi'u cyllidebu.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da o ran gwella'r gwasanaethau a ddarperir gan ei swyddogaeth Adnoddau Dynol, ond mae lle o hyd i ddatblygu'r trefniadau ar gyfer cynllunio'r gweithlu a monitro perfformiad ymhellach

- 37 Yn ystod 2015-16, adolygwyd swyddogaeth Adnoddau Dynol y Cyngor. Gofynnodd ein hadolygiad y cwestiwn: 'A oes gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar waith i reoli a defnyddio ei weithlu?' Daethom i'r casgliad canlynol: 'Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da o ran gwella'r gwasanaethau a ddarperir gan ei swyddogaeth Adnoddau Dynol, ond mae lle o hyd i ddatblygu'r trefniadau ar gyfer cynllunio'r gweithlu a monitro perfformiad ymhellach.
- 38 Daethom i'r casgliad hwn am fod y Cyngor wedi atgyfnerthu arweinyddiaeth ei swyddogaeth Adnoddau Dynol, yn gwella gwasanaethau Adnoddau Dynol ac yn cyfathrebu ac yn ymgysylltu'n well â staff a rhanddeiliaid. Mae'r Cyngor hefyd wedi datblygu amrywiaeth o gynlluniau a pholisïau i reoli ei weithlu yn fwy effeithiol ond mae ganddo fwy o waith i'w wneud i sicrhau y caiff y rhain eu rhoi ar waith yn gyson. At hynny, mae Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor yn llywio ei ddull o drawsnewid gwasanaethau a chynllunio'r gweithlu ond byddai gweithgarwch cynllunio olyniaeth yn elwa o ddull gweithredu mwy strategol. Mae'r Cyngor hefyd yn datblygu ei drefniadau ar gyfer Adnoddau Dynol a'i drefniadau ar gyfer monitro perfformiad y gweithlu ond nid yw'r rhain yn gweithredu'n effeithiol eto.

Llywodraethu

Mae'r Cyngor yn datblygu ei drefniadau ar gyfer cynllunio gwelliant a hunanwerthuso, ond mae gwendidau yn nhrefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoleiddio allanol

Mae'r Cyngor yn datblygu ei drefniadau ar gyfer cynllunio gwelliant a hunanwerthuso ond mae'n rhy gynnar i asesu effeithiolrwydd y trefniadau diwygiedig

- 39 Yn ystod 2015-16, adolygwyd Fframwaith Gwella Gwasanaethau'r Cyngor er mwyn gwerthuso i ba raddau yr oedd wedi ymsefydlu ers ein Hasesiad Corfforaethol cynharach yn 2014-15, ac asesu'r effaith y mae'n ei chael o ran helpu'r Cyngor i gyflawni ei nodau.
- 40 Nodwyd bod y Cyngor yn datblygu ei drefniadau ar gyfer cynllunio gwelliant a hunanwerthuso ond ei bod yn rhy gynnar i asesu effeithiolrwydd y trefniadau diwygiedig. Daethom i'r casgliad hwn am fod strwythur uwch reoli diwygiedig y Cyngor yn sicrhau atebolrwydd cliriach am gyflawni ei flaenoriaethau corfforaethol ond nid yw Fframwaith Gwella Gwasanaethau'r Cyngor wedi'i ddiweddarau eto er mwyn adlewyrchu'r newidiadau i ddull gweithredu'r Cyngor. Mae'r Cyngor hefyd yn atgyfnerthu ei drefniadau hunanwerthuso drwy brosesau heriol gwell a rôl gliriach i'r swyddogaeth graffu. Fodd bynnag, gan fod trefniadau'r Cyngor ar gyfer cynllunio gwelliant yn datblygu mae'n rhy gynnar i asesu eu heffeithiolrwydd.

Mae gwendidau yn nhrefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoleiddio allanol y mae'n Cyngor yn cydnabod bod angen mynd i'r afael â hwy

- 41 Mae gan y Cyngor system ar gyfer cofnodi argymhellion adroddiadau archwilio mewnol ac allanol, sef taenlen gorfforaethol a elwir yn 'system Cynllun Gweithredu Archwiliad' (AAP). Mae'r system hon yn cofnodi'r canlynol: argymhellion, y camau a gymerwyd, y cynnydd a wnaed o ran eu gweithredu a'r swyddog arweiniol. O dan gyfansoddiad y Cyngor bydd y Pwyllgor Archwilio yn ystyried adroddiadau gan asiantaethau archwilio ac arolygu allanol.
- 42 Fodd bynnag, nodwyd bod bylchau o ran y ffordd mae prosesau'r Cyngor yn cael eu rhoi ar waith. Er enghraifft, nodwyd gennym nad oedd pob un o'r argymhellion a wnaed gan Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi'u cofnodi ar y system AAP, ond roedd y Cyngor wedi nodi hyn ac wedi ceisio mynd i'r afael â'r broblem. Nodwyd hefyd nad yw pob rheolwr yn diweddarau'r AAP yn systematig drwy nodi camau a gymerwyd mewn ymateb i argymhellion. At hynny, nid oes unrhyw system gorfforaethol i gadarnhau bod holl argymhellion adroddiadau archwilio allanol a'r camau a gymerwyd mewn perthynas â hwy wedi'u cofnodi ar y system AAP.

43 Nodwyd hefyd nad yw pob adroddiad cenedlaethol gan Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio mewn modd amserol. At hynny, lle mae adroddiadau cenedlaethol wedi'u cyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio, nid yw'r adroddiadau eglurhaol sydd wedi'u hatodi iddynt bob amser yn nodi sut roedd y Cyngor yn ymateb neu'n bwriadu ymateb i'r argymhellion.

44 Ar sail ein canfyddiadau, rydym yn gwneud y cynnig canlynol ar gyfer gwella:

Cynnig ar gyfer gwella

C1 Dylai'r Cyngor atgyfnerthu ei drefniadau ar gyfer ymateb i adroddiadau rheoleiddio allanol drwy wneud y canlynol:

- egluro ei brosesau ar gyfer ymdrin ag adroddiadau a geir ganddo; ac
- egluro rôl pwyllgorau pan fyddant yn cael adroddiadau, a sicrhau bod cynnydd y Cyngor o ran mynd i'r afael ag unrhyw argymhellion yn cael ei herio'n briodol a'i fonitro mewn ffordd dryloyw.

45 Mae swyddogion yn cydnabod bod angen atgyfnerthu trefniadau'r Cyngor yn y maes hwn a byddwn yn parhau i fonitro cynnydd y Cyngor.

Atodiad 1 – Statws yr adroddiad

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) mae'n ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae'r gofyniad hwn yn cwmpasu cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Lluniwyd yr adroddiad hwn gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar ran yr Archwilydd Cyffredinol er mwyn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 24 o'r Mesur. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi a yw o'r farn, o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17, fod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran cynllunio gwelliant o dan adran 15.

Mae gan awdurdodau gwella ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth gyflawni eu swyddogaethau'. Diffinnir awdurdodau gwella fel cynghorau lleol, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub.

Yr asesiad gwella blynyddol yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Mae'r asesiad gwella yn asesiad sy'n edrych i'r dyfodol o'r tebygolrwydd y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Mae hefyd yn cynnwys asesiad ôl-weithredol i nodi a yw awdurdod wedi cyflawni'r gwelliannau a gynlluniwyd ganddo er mwyn llunio barn ar hanes yr awdurdod o ran sicrhau gwelliant. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn crynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol cyhoeddedig ar gyfer pob awdurdod (o dan adran 24).

O dan rai amgylchiadau, gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), y cyflwynir adroddiad arnynt i'r awdurdod a'r Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Un o weithgareddau atodol pwysig yr Archwilydd Cyffredinol yw cydgysylltu gwaith asesu a gwaith rheoliadol (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol pob rheoleiddiwr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2 – Llythyr Archwilio Blynyddol

Y Cyngorydd Brendan Toomey
Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful
Y Ganolfan Ddinesig
Stryd y Castell
Merthyr Tudful
CF47 8AN

Annwyl Gyngorydd Toomey,

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful 2014-15

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o gyfrifoldebau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a chyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Cydymffurfiodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful â'i gyfrifoldebau yn ymwneud ag adroddiadau ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb y Cyngor yw:

- rhoi systemau rheolaeth fewnol ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodion a sicrhau bod ei asedau'n ddiogel;
- cadw cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu ac adolygu'n barhaus drefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran ei ddefnydd o adnoddau.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i Archwilydd Cyffredinol Cymru:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau; a
- rhoi tystysgrif yn cadarnhau bod y broses o archwilio'r cyfrifon wedi'i chwblhau.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn yn seiliedig ar Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 28 Medi 2015, rhoddodd yr Archwilydd Penodedig farn archwilio ddiamedd ar y datganiadau cyfrifyddu, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol a thrafodion y Cyngor. Mae'r adroddiad hwn wedi'i gynnwys yn y Datganiad Cyfrifon. Nodwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o gyfrifon i aelodau'r Pwyllgor Archwilio yn yr adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol ar 21 Medi 2015.

Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru yn fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau

Mae ystyriaeth Archwilydd Cyffredinol Cymru o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi'i seilio ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon ac mae hefyd wedi dibynnu ar y gwaith a gwblhawyd fel rhan o'r Asesiad Gwella o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd yr Adroddiad Gwella Blynyddol yn tynnu sylw at feysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau hyn wedi'i ddangos eto neu lle y gellid gwneud gwelliannau.

Cyhoeddodd Archwilydd Cyffredinol Cymru dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 28 Medi 2015

Nid yw'r gwaith a wnaed hyd yma yn ardystio hawliadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2015-16 na systemau ariannol allweddol

Bydd adroddiad manylach ar waith ardystio grantiau yn dilyn yn 2016 unwaith y bydd rhaglen waith ardystio eleni wedi'i chwblhau.

Ar hyn o bryd, disgwylir i'r ffi archwilio ariannol ar gyfer 2014-15 fod yn unol â'r ffi y cytunwyd arni a nodir yn yr Amlinelliad o'r Archwiliad Blynyddol.

Yn gywir

John Herniman
Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

copi: Gareth Chapman, y Prif Weithredwr

Atodiad 3 – Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2015-16

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ebrill 2015	Y cydnerthedd ariannol mewn cynghorau	<p>A1 Dylai cynghorau sicrhau bod eu cynllun corfforaethol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wrth wraidd y broses o lywio cynlluniau gwasanaeth a strategaethau ategol eraill gan gynnwys y gweithlu, technoleg gwybodaeth a gwariant cyfalaf; • yn cynnal blaenolwg tair i bum mlynedd o leiaf a'i fod yn unol â'r cynllun ariannol tymor canolig a strategaethau ategol eraill; a • dylai nodi'n glir rôl ddymunol y cyngor mewn pum mlynedd – y model ar gyfer darparu gwasanaethau â blaenoriaeth a'r seilwaith a'r adnoddau sydd eu hangen i gyflawni blaenoriaethau yn y dyfodol o fewn y cyllid sydd ar gael. <p>A2 Dylai'r cynllun ariannol tymor canolig nodi'r prif risgiau ariannol a thybjaethau allweddol a dylai uwch swyddogion a chynghorwyr graffu arnynt a'u herio'n effeithiol cyn mabwysiadu'r cynllun.</p> <p>A3 Mae angen i gynghorau sicrhau bod diffygion ariannol yn cael eu rhagamcanu'n gywir a'u cysoni'n llawn â chynlluniau arbed manwl ar gyfer pob blwyddyn o oes y cynllun ariannol tymor canolig.</p> <p>A4 Dylai cynghorau adolygu digonolrwydd y trefniadau sicrwydd ariannol sy'n sail i gyflawni cynlluniau arbed blynyddol, gan gynnwys lefel y gwaith craffu a herio a gynigir gan gynghorwyr.</p> <p>A5 Dylai cynghorau sicrhau bod ganddynt strategaeth cronfeydd gynhwysfawr sy'n amlinellu diben penodol cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy cronedig fel rhan o'u Cynllun Ariannol Tymor Canolig.</p> <p>A6 Dylai cynghorau ddatblygu polisiau cwbl gorfforaethol ar gynhyrchu incwm gyda'r nod o gynyddu ffrydiau refeniw a lleihau pwysau ariannol.</p> <p>A7 Dylai cynghorau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • atgyfnerthu trefniadau pennu a monitro cyllidebau er mwyn sicrhau cydnerthedd ariannol; ac • adolygu cwmpas ac effeithiolrwydd eu systemau a'u rheolaethau ariannol mewnol ac allanol er mwyn sicrhau eu bod yn addas at y diben ac yn rhoi rhybudd cynnar am wendidau mewn systemau allweddol.

Date of report	Title of review	Recommendation
Ebrill 2015	Y cydnerthedd ariannol mewn cynghorau	<p>A8 Rhaid i gynghorau adolygu eu timau cyllid a sicrhau bod ganddynt ddigon o adnoddau a gallu i fodloni gofynion yn y dyfodol.</p> <p>A9 Mae angen i swyddogion cynghorau sicrhau bod gan gynghorwyr y wybodaeth a'r sgiliau sydd eu hangen arnynt i gyflawni gwaith llywodraethu a herio effeithiol drwy ymestyn cyfleoedd hyfforddi a llunio gwybodaeth reoli o ansawdd uchel.</p>
Mehefin 2015	Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar	<p>A1 Egluro natur a gweithrediad y consortia. Nodwyd gennym fod ansicrwydd parhaus ynglŷn â rhai agweddau ar natur consortia rhanbarthol a'u cwmpas nawr ac yn y dyfodol (paragraffau 2.2 i 2.20). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dylai awdurdodau lleol egluro a yw gwasanaethau consortia i'w darparu ar y cyd neu a ydynt yn wasanaethau a gomisiynir (mae gwasanaethau a ddarperir dan drefniadau cydbwyllgor yn wasanaethau a ddarperir ar y cyd ac nid yn wasanaethau a gomisiynir). <p>A2 Canolbwyntio ar ddeilliannau trwy gynllunio tymor canolig. Nodwyd gennym fod ansicrwydd parhaus ynglŷn â rhai agweddau ar natur consortia rhanbarthol a'u cwmpas nawr ac yn y dyfodol (paragraffau 2.2 i 2.20). Felly, rydym yn argymhell y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dylai awdurdodau lleol egluro a yw gwasanaethau consortia i'w darparu ar y cyd neu a ydynt yn wasanaethau a gomisiynir (mae gwasanaethau a ddarperir dan drefniadau cydbwyllgor yn wasanaethau a ddarperir ar y cyd ac nid yn wasanaethau a gomisiynir).

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehefin 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>R3 Datblygu mwy o gydberthnasau cydweithredol ar gyfer y system gwella ysgolion. Roedd llawer o bartneriaid gwella ysgolion yn rhan o'r gwaith o ddatblygu'r Model Cenedlaethol ar gyfer Gweithio'n Rhanbarthol ond canfuwyd nad oedd hyn wedi arwain at feithrin perthnasau digon cydweithredol (paragraffau 2.25 i 2.32). Rydym yn argymhell felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> • y dylai consortia rhanbarthol ddatblygu trefniadau gwell ar gyfer rhannu arferion a chefnogi effeithlonrwydd (er enghraifft, gallai un consortiwm arwain y gwaith o ymdrin â phroblem neu fod â chyfrifoldeb swyddogaethol ar gyfer datblygu polisi). • y dylai Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol gydnabod bod yr holl bartneriaid yn ddibynnol ar ei gilydd er mwyn cyflawni eu swyddogaethau gwella ysgolion a chytuno ar ddull o: <ul style="list-style-type: none"> – rannu gwybodaeth ac ymgynghori ar ddatblygiadau sy'n berthnasol i wella ysgolion; – datblygu perthnasau cydweithredol sy'n rhannu atebolrwydd; a – chynnal adolygiadau o'r system gyfan ac alinio dealltwriaeth a safbwynt y consortia rhanbarthol ar draws pob un o strategaethau perthnasol Llywodraeth Cymru. <p>R4 Datblygu arweinwyr effeithiol a denu'r unigolion mwyaf dawnus. Mae consortia rhanbarthol, awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru wedi cael anawsterau wrth recriwtio uwch arweinwyr addysg a chanfuwyd mai ychydig iawn o gamau a oedd wedi eu cymryd i ymdrin â hyn (paragraffau 2.37 i 2.40). Rydym yn argymhell felly:</p> <ul style="list-style-type: none"> • y dylai Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol gydweithio i wneud swyddi addysg arweiniol yn fwy deniadol er mwyn denu'r arweinwyr mwyaf dawnus ar gyfer y system gwella addysg; ac • y dylai awdurdodau lleol gydweithio i gefnogi datblygiad proffesiynol yr uwch arweinwyr a sicrhau bod trefniadau rheoli perfformiad ar waith ar gyfer uwch arweinwyr. senior leaders.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Mehefin 2015	<p>Sicrhau gwelliannau yn y cymorth i ysgolion trwy gonsortia addysg rhanbarthol – darlun cynnar</p>	<p>A5 Gwella effeithiolrwydd trefniadau llywodraethu a rheoli consortia rhanbarthol. Er bod datblygiadau parhaus yn cael eu gwneud, canfuwyd nad yw consortia rhanbarthol wedi datblygu trefniadau llywodraethu a rheoli cyllid cwbl effeithiol hyd yn hyn (paragraffau 3.2 i 3.36). Rydym yn argymhell felly y dylai awdurdodau lleol a'u consortia rhanbarthol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wella eu defnydd o hunanwerthuso ar gyfer eu perfformiad a'u trefniadau llywodraethu a'i ddefnyddio i gefnogi'r gwaith o gynllunio busnes ac i gefnogi adolygiadau blynyddol o ddulliau llywodraethu er mwyn llywio eu datganiadau llywodraethu blynyddol; • gwella eu dulliau rheoli perfformiad gan gynnwys cynllunio busnes yn well, defnyddio mesurau perfformiad eglur a mesuradwy ac asesu gwerth am arian; • sicrhau bod rheoli risg strategol yn rhan annatod o'u trefniadau llywodraethu a chyflwyno adroddiadau'n rheolaidd ar lefel y cydbwyllgor neu'r bwrdd; • datblygu eu trefniadau rheoli ariannol i sicrhau bod prosesau cyllidebu, monitro ac adrodd ariannol yn cwmpasu'r holl incwm a gwariant perthnasol, gan gynnwys cyllid grant a wariwyd trwy awdurdodau lleol; • datblygu trefniadau craffu ar y cyd ar gyfer y consortia yn gyffredinol yn ogystal â chraffu ar berfformiad gan awdurdodau unigol, a allai gynnwys sefydlu cydbwyllgor craffu neu waith cydgysylltiedig gan bwyllgorau craffu awdurdodau lleol; • sicrhau bod y trefniadau a'r penderfyniadau y mae consortia yn eu gwneud yn agored ac yn dryloyw; • cydnabod ac ymdrin ag unrhyw wrthdaro buddiannau posibl; a phan fo gan staff fwy nag un cyflogwr, dylai consortia rhanbarthol sicrhau bod y llinellau atebolrwydd yn eglur a bod yr holl staff yn ymwybodol o'r swyddogaethau a gyflawnir; a • datblygu strategaethau cyfathrebu cadarn ar gyfer ymgysylltu â'r holl randdeiliaid allweddol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	Adolygiad o Drefniadau Diogelu Corfforaethol yng Nghynghorau Cymru	<p>A1 Gwella arweiniad corfforaethol a chydymffurfio â pholisi Llywodraeth Cymru ar ddiogelu trwy wneud yr isod:</p> <ul style="list-style-type: none"> • penodi uwch swyddog arweiniol fydd yn atebol am ddiogelu ac amddiffyn plant a phobl ifanc gyda chyfrifoldebau corfforaethol am gynllunio gwelliannau; • penodi aelod arweiniol dros ddiogelu; a • dosbarthu a chyfoesi yn rheolaidd wybodaeth am y penodiadau hyn i'r holl staff a rhanddeiliaid. <p>A2 Sicrhau bod polisi corfforaethol ar ddiogelu sy'n cynnwys holl wasanaethau'r Cyngor er mwyn rhoi cyfeiriad strategol clir a llinellau atebolrwydd clir ar draws y Cyngor.</p> <p>A3 Cryfhau recriwtio staff a gwirfoddolwyr yn ddiogel trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod gwiriadau'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) a chydymffurfio â pholisïau recriwtio diogel yn cynnwys pob gwasanaeth sy'n dod i gysylltiad â phlant; ; • creating an integrated corporate compliance system to record and monitor compliance levels on DBS checks; and • mynnu cael arferion recriwtio diogel ymysgartneriaid yn y trydydd sector ac i wirfoddolwyr sydd yn darparu gwasanaethau a gomisiynir a/ neu a ddefnyddir gan y Cyngor gyda sylfaen o gontract neu gytundeb lefel gwasanaeth. <p>A4 Sicrhau bod y staff, aelodau a phartneriaid perthnasol yn deall eu cyfrifoldebau diogelu trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod hyfforddiant diogelu yn orfodol a bod yr ymdriniaeth yn ymestyn at holl feysydd gwasanaeth perthnasol y Cyngor a'i fod yn cael ei gynnwys fel elfen safonol ar raglenni cynefino; • creu system ledled y gorfforaeth i adnabod, olrhain a monitro cydymffurfiaeth a'r angen i fod yn bresennol mewn hyfforddiant diogelu yn holl adrannau'r Cyngor, aelodau etholedig, ysgolion, llywodraethwyr a gwirfoddolwyr; a • mynnu bod staff perthnasol mewn sefydliadau sy'n bartneriaid a gomisiynir i weithio dros y Cyngor wrth gyflenwi gwasanaethau i blant a phobl ifanc yn gorfod ymgymryd â hyfforddiant diogelu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Gorffennaf 2015	<p>Adolygiad o Drefniadau Diogelu Corfforaethol yng Nghynghorau Cymru</p>	<p>A5 Wrth adolygu canllawiau, dylai Llywodraeth Cymru egluro'r hyn mae'n disgwyl o awdurdodau lleol ynghylch swyddogaethau a chyfrifoldebau'r swyddog dynodedig mewn gwasanaethau addysg, a'r unigolyn a enwyd ar lefel uwch reolwr sy'n gyfrifol am hybu diogelu.</p> <p>A6 Gwella atebolrwydd am ddiogelu corfforaethol trwy adrodd yn rheolaidd ar faterion diogelu a sicrwydd wrth bwyllgor(au) craffu yn erbyn set gytbwys o wybodaeth perfformiad ledled y Cyngor ynglŷn â'r canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meincnodi a chymharu ag eraill; • casgliadau archwiliadau/adolygiadau arolygu mewnol ac allanol; • data perfformiad seiliedig ar wasanaethau; • data personél allweddol megis hyfforddiant diogelu, a gwiriadau recriwtio'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd; a • pherfformiad contractwyr a gwasanaethau a gomisiynwyd o ran cydymffurfio â chyfrifoldebau diogelu'r Cyngor. <p>A7 Sefydlu rhaglen dreigl o adolygiadau archwilio mewnol i gynnal profion ar systemau a chynnal adolygiadau cydymffurfio ar arferion diogelu'r Cyngor.</p> <p>A8 Sicrhau yr ystyrir y risgiau sy'n gysylltiedig â diogelu ar lefel gorfforaethol a gwasanaeth wrth ddatblygu a chytuno ar gynlluniau rheoli risg ar draws y Cyngor.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliaid
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hyn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A1 Gwella llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol yng nghyswllt materion pobl hŷn drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • benodi uwch swyddog arweiniol sy'n gyfrifol am gydgysylltu ac arwain gwaith y Cyngor ar wasanaethau i bobl hŷn; • ailalinio gwaith cydgysylltwyr y strategaethau pobl hŷn er mwyn cefnogi'r gwaith o ddatblygu a chyflawni cynlluniau ar gyfer gwasanaethau sy'n cyfrannu at annibyniaeth pobl hŷn; • penodi aelod yn hyrwyddwr gwasanaethau pobl hŷn; a • diweddarau gwybodaeth am y penodiadau hyn yn rheolaidd, a rhannu'r wybodaeth honno'n rheolaidd â'r holl staff a rhanddeiliaid. <p>A2 Gwella'r gwaith cynllunio strategol a chydgyssylltu gweithgarwch gwasanaethau i bobl hŷn yn well drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sicrhau bod cynlluniau gweithredu cynhwysfawr ar waith sy'n trafod gwaith holl adrannau perthnasol y Cyngor a gwaith rhanddeiliaid allanol y tu allan i iechyd a gofal cymdeithasol; ac • ymgysylltu â phreswylwyr a phartneriaid wrth ddatblygu cynlluniau, ac wrth ddatblygu a chytuno ar flaenoriaethau. <p>A3 Gwella'r ymgysylltu â gwybodaeth i bobl hŷn a'r trefniadau ar gyfer lledaenu'r wybodaeth honno, drwy sicrhau bod gwasanaethau cyngor a gwybodaeth wedi'u cyflunio'n briodol ac yn bodloni anghenion y sawl sy'n eu derbyn.</p> <p>A4 Sicrhau rheolaeth effeithiol ar berfformiad yr ystod o wasanaethau sy'n helpu pobl hŷn i fyw'n annibynnol drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu mesurau priodol i alluogi aelodau, swyddogion a'r cyhoedd i farnu ynghylch cynnydd wrth gyflawni camau gweithredu yn holl wasanaethau'r Cyngor; • sicrhau bod gwybodaeth am berfformiad yn cynnwys gwaith yr holl asiantaethau perthnasol, ac yn enwedig y rhai y tu allan i'r gwasanaethau iechyd a gwasanaethau cymdeithasol; a • sefydlu dulliau mesur i farnu ynghylch mewnbwn, allbwn ac effaith, fel bo modd deall effaith toriadau cyllideb a chefnogi gwaith goruchwylio a chraffu.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2015	<p>Helpu Pobl Hyn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cyngorau'n Gwneud Digon?</p>	<p>A5 Sicrhau cydymffurfiaeth â Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus wrth gynnal asesiadau effaith cydraddoldeb drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nodi sut y bydd newid gwasanaethau neu dorri cyllidebau'n effeithio ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; • mesur yr effaith bosibl a'r camau lliniaru a gyflawnir er mwyn lleihau'r effaith negyddol bosibl ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; • nodi'r niferoedd posibl y byddai'r newidiadau arfaethedig neu'r polisi newydd effeithio arnynt, drwy nodi'r effaith ar rai a chanddynt nodweddion gwarchoddedig; a • sicrhau bod gweithgarwch ategol, megis arolygon, grwpiau ffocws ac ymgyrchoedd gwybodaeth yn cynnwys digon o wybodaeth i alluogi defnyddwyr gwasanaeth i ddeall yn glir sut y bydd y newidiadau arfaethedig yn effeithiol arnynt. <p>A6 Gwella'r rheolaeth ar y Gronfa Gofal Canolraddol, ac effaith y gronfa honno drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu llinell sylfaen ar gyfer perfformiad ar ddechrau prosiectau fel bo modd barnu ynghylch effaith y prosiectau hynny dros amser; • cytuno ar fformat a chwmpas adroddiadau monitro fel bo modd cynnal gwerthusiadau cymaradwy o brosiectau a ariennir yn erbyn meini prawf y gronfa, er mwyn barnu pa brosiect sy'n cael yr effaith fwyaf cadarnhaol a faint o gynlluniau sydd wedi cael eu prif ffrydio i dderbyn cyllid craidd; a • gwella'r ymgysylltu a'r ystod lawn o bartneriaid er mwyn sicrhau bod amrywiaeth mor eang ag sy'n bosibl o bartneriaid yn cael eu hannog i gymryd rhan mewn mentrau a rhaglenni yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden	<p>A1 Gwella gwaith cynllunio strategol yn y gwasanaethau hamdden drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bennu gweledigaeth gytunedig y Cyngor ar gyfer gwasanaethau hamdden; • cytuno ar flaenoriaethau ar gyfer gwasanaethau hamdden; • canolbwyntio ar sefyllfa'r Cyngor oddi mewn i ddarpariaeth chwaraeon a hamdden gymunedol ehangach yr ardal; ac • ystyried y posibilrwydd o gyflenwi gwasanaethau'n rhanbarthol. <p>A2 Cynnal arfarniad o opsiynau er mwyn canfod y model cyflenwi mwyaf priodol yn seiliedig ar weledigaeth gytunedig y Cyngor a'i flaenoriaethu ar gyfer gwasanaethau hamdden. Dylai'r arfarniad ystyried:</p> <ul style="list-style-type: none"> • faint o gyllid cyfalaf a refeniw sydd ar gael dros y tair i bum mlynedd nesaf; • opsiynau i wella ffocws masnachol gwasanaethau hamdden; • cyfleoedd i gynyddu'r incwm a gynhyrchir a lleihau 'cymhorthdal' cynghorau; • dadansoddiad cost a budd o'r holl opsiynau sydd ar gael i gyflenwi gwasanaethau hamdden yn y dyfodol; • cyfraniad gwasanaethau hamdden at rôl ehangach y Cyngor o ran iechyd y cyhoedd; • ymgysylltu'n well â'r cyhoedd er mwyn sicrhau bod safbwyntiau ac anghenion defnyddwyr a darpar ddefnyddwyr yn cael eu nodi'n glir; • effaith opsiynau gwahanol ar grwpiau a chanddynt nodweddion gwarchoddedig o dan ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus; a • chynaliadwyedd y gwasanaethau a ddarperir yn y dyfodol.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Rhagfyr 2015	<p>Cyflawni â llai – Gwasanaethau Hamdden</p>	<p>A3 Sicrhau rheolaeth effeithiol ar berfformiad gwasanaethau hamdden drwy sefydlu cyfres o fesurau er mwyn galluogi swyddogion, aelodau a dinasyddion i farnu ynghylch mewnbwn, allbwn ac effaith. Dylai hyn drafod perfformiad yr holl Gyngor a pherfformiad cyfleusterau penodol a chynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gwariant cyfalaf a refeniw; • incwm; • ‘cymhorthdal’ y Cyngor; • ansawdd y cyfleusterau a’r gwasanaeth a ddarperir; • bodlonrwydd cwsmeriaid; • llwyddiant mentrau ‘masnachol newydd’; • data defnydd – y nifer sy’n defnyddio’r gwasanaethau/cyfleusterau, amserau defnydd ac ati; ac • effaith cyfleusterau hamdden wrth ymdrin â blaenoriaethau iechyd y cyhoedd. <p>A4 Gwella’r trefniadau llywodraethu, atebolrwydd ac arweinyddiaeth gorfforaethol yn y gwasanaethau hamdden drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adrodd yn rheolaidd ar berfformiad wrth byyllgor(au) craffu; • darparu gwybodaeth gynhwysfawr i aelodau etholedig er mwyn hwyluso proses benderfynu gadarn; • meincnodi a chymharu perfformiad ag eraill; a • defnyddio canfyddiadau adolygiadau archwilio/ arolygu mewnol ac allanol i ganfod cyfleoedd i wella gwasanaethau.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru